

Verhelpen van technische leesproblemen bij het begrijpend lezen

Paul Filipiak

juli 2009



Onderwijs maak je *samen*

Het einddoel van het Beginnend lezen in groep 1 t/m 4 is bereikt als kinderen nauwkeurig, vlot en met leesmotivatie kunnen lezen op AVI 5/6-oud. Voor 95 % van de kinderen dient dat eind groep 4 te zijn bereikt.

AVI niveau 5

In de kast liggen zijn schelpen.
Joost spaart ze al heel lang.
Hij zoekt ze zelf op het strand.
Vlak bij het water liggen heel veel schelpen.

Ze hebben de gekste vormen.
Sommige zien er uit als een hoorn, andere zijn plat.
Er zijn zoveel soorten, Joost vindt ze nooit allemaal.

Voortgezet lezen start met het lezen over zelf gekozen actuele onderwerpen en diverse en korte tekstsoorten, bijvoorbeeld met behulp van Kidsweek Junior. Dan wordt al een groot deel van het begrijpend lezen bestreken. Daarnaast kan leesvordering vorm krijgen door het vrijlezen van vooral informatieve boeken en ook verhalende boeken, via een moderne school- en klassenbibliotheek.

Bij dit Voortgezet lezen in groep 5 tot en met 8 kan het onderhoud van het technisch lezen plaats vinden door gebruik te maken van de tips "Verhelpen van technische leesproblemen bij het begrijpend lezen". We gaan in op de volgende onderwerpen:

- Motivatie
- Bewegingsonrust
- Lichaamshouding
- Bijwijzen
- Fluisteren en liplezen
- Onzekerheid en faalangst
- Duidelijkheid
- Leestoon
- Vlot en vloeiend lezen
- Spellend lezen
- Radend lezen

We hebben vooral gebruik gemaakt van de informatie uit de handleiding bij methode Lees Maar Door van Bekadidact en van Remediating Reading Difficulties van Crawlley en Meritt.

We houden ons in het kader van Onderwijs Maak je Samen aanbevolen voor aanvullende tips. Mail ze naar ons en we voegen ze toe aan de verzameling.

OMJS

1 Motivatie

Vaak kunt u, door goed te observeren, er vrij gemakkelijk achter komen hoe het gesteld is met de motivatie van een leerling. Door opmerkingen, maar ook door non-verbaal gedrag, geeft een leerling zich meestal gemakkelijk bloot. Hij moet bijvoorbeeld vaak worden aangespoord om met lezen te beginnen of demonstreert een zekere tegenzin.

Tips

- o Eventueel kunt u in een gesprekje rechtstreeks aan de leerling vragen hoe deze tegen lezen aankijkt.
- o Bedenk u hierbij dat het van groot belang is dat de leerling zich competent voelt. Om die reden doet u er goed aan ervoor te zorgen dat de moeilijkheidsgraad van de leesstof steeds is aangepast aan het actuele leesniveau van de leerling.

2 Bewegingsonrust

Wanneer bewegingsonrust zich vooral tijdens het lezen openbaart, kan dit erop duiden dat het lezen te veel moeite en inspanning kost. De omstandigheid dat de leerling zich niet aan een leesbeurt of leesopdracht kan onttrekken, versterkt de onrustige leeshouding nog eens extra.

Tip

- o Het is zaak om in voorkomende gevallen korte leesbeurten te geven, waarbij de leestekst bij voorkeur aan de gemakkelijke kant moet zijn.

3 Lichaamshouding

Het verdient aanbeveling de leerlingen te stimuleren tijdens het lezen een goede lichaamshouding aan te nemen. Sommige leerlingen ontwikkelen bijvoorbeeld gemakkelijk de gewoonte te gaan 'hangen' met een hand onder hun hoofd.

Tips

- o Een leerling heeft een goede leeshouding wanneer hij rechtop zit waarbij de afstand tussen oog en blad ongeveer 30 cm is. Daarbij houdt hij het beste overzicht.
- o Laat kinderen hun hoofd in hun handen leggen in een v-vorm.
- o Maak een video-opname van lezende kinderen.
- o Vertel het gewoon aan het kind.

4 Bijwijzen

Onder de wat tragere lezers komt bijwijzen nog regelmatig voor. Dit bijwijzen kan zich beperken tot het in de marge bijhouden van de regel die op het moment gelezen wordt. Er zijn ook leerlingen die met hun vinger de gelezen tekst woord voor woord aanwijzen of volgen.

Tips

- o Wanneer u merkt dat een leerling tijdens hardop en/of zachtjes lezen, delen van de zin of afzonderlijke woorden met zijn vinger bijwijst en u bovendien de indruk hebt dat de betrokken leerling daar nog baat bij heeft, kunt u overwegen een kartonnen strookje als bijwijzer te laten gebruiken.
- o Een strookje van 12 bij 2 centimeter is daarvoor geschikt. Het is wel van belang erop toe te zien dat het leesstrookje door de leerling juist wordt gebruikt.
- o Als u na verloop van tijd de indruk heeft dat een leerling wellicht ook zonder kan, stelt u voor dat de leerling dat eens probeert en informeert u na afloop hoe dat is bevallen.

5 Fluisteren en liplezen

Tips

- o Leer het pas af, nadat andere leesproblemen zijn verholpen.
- o Maak van woord voor woord aanwijzen, het aanwijzen in een vloeiende beweging.
- o Gebruik het strookje van boven naar beneden in de tekst.
- o Gebruik leesvensters in een karton en vergroot dit venster geleidelijk tot het de hele regel weergeeft.
- o Indien begrijpen en de elementaire leeshandeling foutloos gaat, maar de leessnelheid is laag, dan moet subvocalisatie gecorrigeerd worden. Indien het helpt om de tekst te begrijpen, dan moet het niet onmiddellijk verbeterd worden.
- o Kinderen houden een potlood tussen de lippen tijdens het stillezen; die mag er niet uit vallen.
- o Kinderen mogen met gesloten mond kauwgom kauwen.
- o Stimuleer directe woordherkenning, bijvoorbeeld bij het lezen van woordgroepen op kaartjes.
- o Zet woordgroepen tussen schuine streepjes.

6 Onzekerheid, faalangst

Faalangst tijdens het lezen kan zich voordoen als angst om fouten te maken met als gevolg dat de leerling geneigd is (deels) spellend te blijven lezen. Maar ook kan een leerling, bijvoorbeeld als gevolg van reacties vanuit de omgeving, bang zijn te weinig tempo te maken, met als gevolg dat hij zichzelf onder druk zet. Een rommelige leesstijl en/of veel leesfouten zijn het resultaat.

Een leerling die bang is dat het toch weer niet zal lukken, zal in toenemende mate geneigd zijn het lezen uit de weg te gaan. Faalangst tijdens het lezen is niet altijd gemakkelijk waar te nemen.

Sommige leerlingen proberen de spanning die ze ervaren te verbergen. Vaak echter zie je zo'n leerling bij een leesbeurt verstrakken of geeft hij fysieke signalen (kuchen, blozen, onrustig bewegen met het lichaam, een onrustige, hoorbare ademhaling). Let u speciaal ook op de reacties van de leerling op het moment dat u hem een leesbeurt geeft. Houd u steeds voor ogen dat een faalangstige leerling bang is een (lees)prestatie te leveren die niet beantwoordt aan de verwachtingen die anderen (leerkracht, medeleerlingen, ouders) ervan hebben en dus hun goedkeuring niet zal kunnen wegdragen. Soms kunnen goedbedoelde opmerkingen of reacties van anderen juist een heel negatieve invloed hebben op het zelfvertrouwen van een leerling. Enkele algemene richtlijnen die min of meer voortvloeien uit het voorgaande zijn:

Tips

- o Zie erop toe dat de leerling zo weinig mogelijk geconfronteerd wordt met leesstof die eigenlijk te moeilijk is.
- o Geef de leerling geen onverwachte leesbeurten maar stel hem in de gelegenheid een beurt voor te bereiden.
- o Wanneer de ouders van een faalangstige leerling te zeer betrokken zijn bij diens (lees)vorderingen, probeert u hen er dan toe te brengen bij hun kind een tijdlang zo weinig mogelijk naar schoolprestaties te informeren. Voor faalangstige leerlingen geldt vaak dat ze beter niet thuis (onder leiding van de ouders) kunnen oefenen.
- o Onzekere leerlingen zijn gebaat bij overzichtelijkheid en voorspelbaarheid.
- o Probeer de leerling succeservaringen te laten opdoen.

7 Duidelijkheid

Het is van belang dat leerlingen tijdens het hardop lezen niet alleen duidelijk verstaanbaar zijn, maar de woorden ook correct uitspreken. Sommige leerlingen articuleren zwak vanwege aanwezige (lichte) spraakproblemen. Maar er zijn ook leerlingen die een wat nonchalante spreekstijl hebben ontwikkeld en die een correcte uitspraak niet belangrijk lijken te vinden. Verder kan het natuurlijk voorkomen dat het dialect dat een leerling thuis spreekt 'doorklinkt' in het hardop verklanken van woorden en zinnen.

Een speciale groep vormen in dit verband (een deel van de) allochtone leerlingen die niet van jongsaf aan zijn opgegroeid met de Nederlandse taal.

Wanneer in uw groep echter een leerling zit voor wie een duidelijke en correcte uitspraak problemen oplevert, is het zaak om daar ook tijdens andere lessen even aandacht aan te besteden. U kunt dat doen door:

Tips

- o Regelmatig een kort stuk tekst te lezen waarbij u de opmerking maakt dat de leerlingen goed moeten luisteren naar de uitspraak.
- o Daarop vraagt u de betrokken leerling dit ook te lezen en wel zo duidelijk en correct mogelijk.
- o Probeer u echter niets te forceren. Het beste dat u voor zo'n leerling kunt doen is steeds het goede voorbeeld geven.
- o Bij een leerling bij wie u een spraakafwijking vermoedt, is het uiteraard zaak een logopedist in te schakelen.

8 Leestoon

Een doelstelling die voor het technisch lezen belangrijk is, is het op natuurlijke toon lezen. Nog in groep 5 hebben veel leerlingen hiermee nogal wat moeite. Het hardop lezen klinkt als spreektaal en niet meer als 'leestaal'. Een leerling kan bijvoorbeeld foutloos maar tegelijkertijd heel monotoon lezen en amper rekening houden met de leestekens. Ook kan hij regelmatig een verkeerd accent leggen of juist overdrijven in het leggen van accenten. Wanneer een leerling nog niet goed 'op toon' leest, wordt dat vaak veroorzaakt door het feit dat hij nog veel van zijn aandacht nodig heeft voor het decoderen (verklanken) van de woorden; dit gaat dan ten koste van een natuurlijke leestoon.

Ook komt het voor dat een leerling weliswaar de woorden en zinnen in een tekst vlot weet te verklanken, maar de inhoud ervan niet goed begrijpt. Het kan hierbij gaan om taalzwakke leerlingen of om allochtone leerlingen die het Nederlands nog onvoldoende meester zijn.

Wanneer u merkt dat de leestoon van een leerling te wensen overlaat, probeert u dan steeds vast te stellen wat daarvan een oorzaak kan zijn.

Tips

- o Kinderen oefenen de tekst eerst stil lezend en daarna pas hardop lezend.
- o Ze oefenen het vloeiend lezen met makkelijker leesmateriaal.
- o Maak kaartjes met woordgroepen die kinderen in één adem lezen.
- o Geeft punten en komma's en andere leestekens een rode kleur.
- o Laat kinderen zinnen mét en zonder komma's lezen en bespreek het verschil.
- o Laat kinderen een tekst herhaald lezen: eerst foutloos en daarna op een steeds vlotter tempo zonder fouten. Doe dit eerst zonder de druk van klasgenoten.
- o Laat kinderen zinnen van liedjes die ze kunnen zingen ook (mee)lezen.
- o Laat kinderen hardop in een groepje lezen. Ze moeten hun lezen dan afstemmen op het groepstempo.
- o Neem het lezen van kinderen op en laat het kind het eigen lezen beoordelen op: uitspraak, woordgroeplezen, aandacht voor leestekens, betekenisvol lezen (begrijp je wat je voorleest?)
- o Laat het kind een eigen leesdoel bedenken voordat het gaat lezen: ik wil een antwoord op mijn vraag vinden, ik wil het spannendste stukje nog eens lezen.

9 Vlot en vloeiend lezen: leestempo

Nog in groep 5 slaagt een deel van de leerlingen er nog steeds niet in een tekst in een rustig en vloeiend tempo te lezen. Dat heeft deels te maken met een gebrek aan routine, deels met het feit dat de ontwikkeling van het technisch lezen nog niet voltooid is. Vaak zult u vaststellen dat een leerling te langzaam leest; misschien haast woord-voor-woord. Haperen, een zin afbreken en opnieuw beginnen, komt eveneens regelmatig voor. Let er ook op of een leerling nog vaak pauzeert (onderbreekt) op willekeurige plaatsen in de zin, in plaats van na betekenisvolle woordgroepen.

Alle hier genoemde gevallen duiden er vaak op dat de leerling over een nog niet voldoende leessnelheid beschikt; dat vormt in feite de basisvoorwaarde om ontspannen in een vloeiend tempo te kunnen lezen. De moeilijkheidsgraad van veel woorden (en zinnen) die in de tekst voorkomen, zijn voor de betrokken leerling in feite te hoog. Ook kan het zijn dat de leerling de inhoud van de tekst niet goed begrijpt en niet goed gebruik weet te maken van de contextinformatie die de leestekst biedt. Dit komt regelmatig voor bij taalzwakke leerlingen en bij allochtone leerlingen die de Nederlandse taal nog onvoldoende beheersen.

Het kan ook voorkomen dat een leerling een tekst juist veel te snel leest en deze lijkt te willen afraffelen. Vaak gaat het dan om een leerling die de leesteknik tot dusverre vlot onder de knie heeft gekregen en voor wie de teksten bovendien juist te gemakkelijk zijn.

Tips

- o Als een leerling moeite heeft in het juiste tempo te lezen doordat hij kennelijk over een onvoldoende leessnelheid beschikt, kunt u het best nagaan of de moeilijkheidsgraad van de leesteksten voor deze leerling niet te hoog ligt.
- o Als u merkt dat een leerling de neiging heeft om te snel te lezen, is het goed daar nadrukkelijk aandacht aan te besteden. Zo'n leerling loopt namelijk het risico geleidelijk aan een leesstijl te ontwikkelen waarbij een tekst tijdens hardop lezen wordt afgeraffeld, hetgeen uiteraard ook ten koste gaat van de leestoon.

10 Spellend lezen

Wanneer een leerling er niet in slaagt een woord in één keer correct weer te geven (directe woordherkenning) maar een aanpak volgt waarbij het woord eerst, hetzij letter-voor-letter, hetzij in delen van dat woord wordt 'ontcijferd' (gedecodeerd), is er sprake van spellend lezen.

De meeste leerlingen doorlopen tijdens de eerste jaren leesonderwijs een fase waarin ze zijn aangewezen op spellend lezen. Deze fase verloopt echter per leerling verschillend. Er zijn leerlingen bij wie de leesvaardigheid zich zo vlot ontwikkelt, dat ze aan het eind van groep 3 al vrijwel niet meer spellen. Sommige leerlingen hebben echter (vrij) veel tijd nodig om het niveau te bereiken waarbij ze niet meer op spellen zijn aangewezen. Ten slotte is er een beperkte groep leerlingen die heel lang en hardnekkig blijft spellen.

Oorzaken van spellend lezen

Heel in het algemeen gesteld is de reden dat een leerling vaak woorden spelt dat hij er niet in slaagt deze woorden in één keer te herkennen en te benoemen. Daarom maakt hij een gedwongen omweg. Bij leerlingen die langere tijd blijven spellen, is het vaak zo dat zij moeizaam tot automatiseren komen. Wanneer een leerling heel hardnekkig en langdurig blijft spellen, is er bijna steeds sprake van min of meer ernstige leesproblemen (dyslexie).

De mate waarin een leerling er steeds meer in slaagt te komen tot herkendend lezen (en dus steeds minder afhankelijk is van spellen) hangt in hoofdzaak samen met de volgende factoren:

- de mate waarin de leerling er in slaagt steeds sneller lettertekens om te zetten in klanken (automatisering).
- de mate waarin de leerling steeds beter gebruik weet te maken van de informatie die hij tijdens het lezen van een tekst opdoet; dit hangt weer samen met de woordenschat, het taalebegrip en het aanvoelen van zinnen van de leerling.

Overigens komt het voor dat een leerling zo onzeker is dat hij om die reden kiest voor de veilige weg: bij nauwkeurig spellend lezen is de kans op fouten klein.

Andere oorzaken van spellend lezen: slechte letterkennis

- Letterverwarring (ook met betrekking tot hoofdletters, kleine letters en lees- en schrijffletters).
- Geen letterklankbewustzijn.
- Onderscheid van klanken (v-w, s-z, v-f, e.d.); klankverwarring.
- Letter- én klankverwarring.
- Slechte uitspraak van klanken.

Andere oorzaken van spellend lezen: slechte elementaire leeshandeling

- Visuele letterverwarring.
- Geen letterklankbewustzijn.
- Het onderscheiden van klanken is niet goed.
- Slechte uitspraak van woorden en klanken.
- Onthoud geluiden en klankvolgordes van links naar rechts slecht.
- Losse klanken klinken anders dan klanken in woorden; vaak horen ze bij bijvoorbeeld een /puh/ die ze natuurlijk niet in het woord horen: /pan/.

Het signaleren van spellend lezen

Het maakt uit of alle letters dan wel een deel van de letters worden gespeld. Een leerling kan verder hardop, fluisterend

of innerlijk spellend te werk gaan. Ook de lengte van de woorden speelt een rol: we zien bijvoorbeeld dat een leerling woorden die uit vier klanken bestaan in één keer herkent, maar nog vrij veel woorden met vijf klanken spellend verklankt. Let u er verder op of de betrokken leerling al dan niet tekenen van gespannenheid vertoont. Of een leerling vaak innerlijk spelt, kan indirect worden afgeleid uit het feit dat het bij veel woorden lang duurt alvorens de leerling deze weet te benoemen (bijvoorbeeld 3 seconden of langer).

Wat te doen bij spellend lezen?

We noemen eerst een aantal meer algemene maatregelen en richtlijnen die van pas kunnen komen bij de speciale hulp aan spellende lezers.

Tips

- o Probeer allereerst goed in te schatten of en in hoeverre het lezen bij de leerling spanningen oproept en houd hier zoveel mogelijk rekening mee. Niet zelden worden zulke spanningen veroorzaakt door de reacties van andere leerlingen op het lage leestempo van de betrokken lezer.
- o Het heeft weinig zin een spellende leerling aan te sporen sneller te gaan lezen; hij weet heus wel dat het (extra) oefenen daarvoor bedoeld is. Dit soort aansporingen hebben nogal eens tot gevolg dat de spanning bij de leerling alleen maar toeneemt. Voor leerlingen die (noodgedwongen) nog zijn aangewezen op spellen is het juist van belang te weten dat hun de nodige tijd wordt gegund.
- o Wanneer u extra met de leerling gaat oefenen, kiest u dan zoveel mogelijk leesstof die deze leerling aankan, dus bijvoorbeeld teksten met korte zinnen en bestaande uit woorden die grotendeels onder een bepaalde moeilijkheidsgraad blijven.
- o Wanneer een leerling met succes hardop spelt, kan hij worden gestimuleerd tot fluisterend of innerlijk spellen over te gaan. Als hij echter veel fouten maakt en innerlijk spelt (hetgeen blijkt uit langere reactietijden), kan hij juist beter worden gestimuleerd om fluisterend te gaan spellen.
- o Werkwijzen die de leerling helpen om tijdens het lezen gebruik te maken van de informatie die de leestekst bevat, verdienen steeds aanbeveling.
- o Dit kan door de leerling daarop vooraf te oriënteren, bijvoorbeeld door samen te praten over een illustratie bij de tekst, door het thema dan wel de inhoud van het verhaal vooraf kort te bespreken of samen te vatten.
- o Bij de afnameprocedure behorend bij de Woordtoets worden enkele handelingssuggesties gegeven die zijn gebaseerd op de toetsresultaten. Wanneer u deze toets afneemt, kunt u daar dus gebruik van maken.
- o Lees maar door bevat veel oefenstof die in de eerste plaats is bedoeld om de directe woordherkenning te bevorderen.

Extra tips voor spellend (en het voorkomen van radend) lezen

Verbeteren van de letterkennis van losse letters

- o Werken met schuurpapieren letters.
- o Letters op de rug van het kind schrijven; het kind verklankt de letter.
- o Letters in het zand schrijven en ze verklanken.
- o Vingerverven van letters.
- o Stempelen van letters: klankstempelkist Wolters Noordhoff.
- o Letters op kaartjes stempelen, die verklanken en het kind houdt het goede letterkaartje omhoog.
- o Hoofdletters bij kleine letters zoeken.
- o Spel met een letterganzebord.
- o Letterbingo.
- o Letterdomino.
- o Letters zoeken in krantenkoppen.
- o Woorden vinden die beginnen met de zelfde letter (er eventueel een wedstrijd van maken).
- o Letters oefenen met namen van kinderen.
- o Articuleren van klanken van letters kijken in de spiegel.

Verbeteren van de elementaire leeshandeling

Medeklinkers

- o Oefen dezelfde klankletterkoppeling aan het begin van enkele andere woorden, vraag aan kinderen of ze ook zulke woorden kennen. Lees een lijstje met woorden die wél en die niet de betreffende klankletterkoppeling aan het begin van het woord hebben.

- o Zinnen voorlezen met woorden die dezelfde beginklank en beginletter hebben: Mama geeft Martin een glas melk. De kinderen noemen de m-woorden.
- o Woordraadspelletjes: het is een dier, het heeft vier poten, je kunt er op zitten en het begint met de letter /p/.
- o Oefen auditief met gatenzinnen.
- o Oefen met medeklinkers op verschillende plaatsen in het woord.

Klinkers

- o Bingo met klinkers: een kaart met plaatjes van woorden die bepaalde klinkers hebben.
- o Leerkracht noemt een woord en het kind zoekt het plaatje van het woord met dezelfde klinker.
- o Lettermuur of dozen met de betreffende klinkerletters waarin kinderen plaatjes verzamelen die dezelfde klinker hebben.
- o Een paar klinkerletters liggen in vakken (behangtape) op de grond. De kinderen gooien een dobbelsteen en de dobbelsteen valt in een vak met een letter. Ze noemen een woord dat ook zo'n klinkerletter heeft. Kan ook met plaatjes: noem een woord met dezelfde klank in het midden van het woord.
- o Geef kinderen een paar medeklinkerletters en klinkerletters. Ze mogen daarvan zoveel mogelijk woorden maken en nastempelen.

Met letters in woorden

- o Gebruik woorden die in de luisterwoordenschat van de kinderen zitten (woord noemen en kinderen wijzen het goede plaatje aan).
- o Analyse en synthese met grotere eenheden; Niet b-a-l maar b-al.
- o Eerst de klank laten onderscheiden met een klank die er op lijkt (/p/-/b/), vóórdát het kind de letter /p/ aan de klank /p/ moet verbinden.
- o Noem de letterklank en druk de leesletter met de stempeldoos. Doe dit met alle klanken en letters van het woord; het kind doet dit na. Zie ook de Klankstempelkist van Wolters.
- o Oefen medeklinkers apart. Oefen klinkers ook apart.
- o Werken met een lettermuur: kinderen sorteren plaatjes met dezelfde letter.
- o Werk eerst met kleine letters, dan ook met hoofdletters. Haal aan het begin van groep 3 geen lees- en schrijfletters door elkaar.
- o Koppel letters niet aan hun klank, maar aan een plaatje.

Samengestelde woorden

- o Ga eerst auditief hakken en plakken met woorddelen: hand-doeek. Laat dan deze woorden lezen.

Met woordvormen

Leren lezen van voor- en achtervoegsels in woorden, vervoegde werkwoorden en verbogen naamwoorden.

- o Kinderen lezen gatenzinnen waarin ze een woord met een goed voorvoegsel moeten lezen:
Het kind heeft het boek uit. Het kind heeft het boek..... (ge-lezen)
- o Maak kaartjes met voor- of achtervoegsels en de rest van het woord: ge.....lezen. De kinderen zoeken voorvoegsels of achtervoegsels bij de rest van het woord en spreken het goed uit.
De kaartjes liggen omgekeerd. Uit beide stapels pakt het kind een kaart en probeert er één woord van te maken en er vervolgens met het woord ook een zin mee te maken.

Met Klankdelen

- o Laat kinderen lange woorden uitspreken in klankstukjes, zodat ze het hele woord kunnen uitspreken.
- o Kinderen zoeken langere woorden in tijdschriften die ze in klankdelen kunnen zeggen.
- o Kinderen kunnen woorden uit liedjes in klankdelen zingen: se-sam straat.
- o Klankdelen klappen, tellen en dergelijke.

Met contextgebruik

Woorden die bij het woord in de buurt staan helpen je om het woord goed te lezen.

- o Werk met gatenzinnen en bijpassende plaatjes. Het kind maakt de zin af met behulp van het bijpassende plaatje: De jongen veegt de vloer met een..... (bezem)
- o Doe dit ook met drie gatenzinnen, waarbij kinderen een keuze moeten maken uit bijvoorbeeld drie woorden en drie plaatjes.
- o Het gemiste woord in de gatenzin begint met de letter b.

11 Radend lezen

Eenvoudig gezegd: radend lezen houdt in dat een leerling iets anders leest dan er staat, woorden overslaat of toevoegt. Wanneer een leerling af en toe een fout leest ('zich vergist') is hij daarmee nog geen radende lezer. Hiervan is echter wel sprake wanneer dit veelvuldig gebeurt en bij wijze van spreken kenmerkend is voor diens leesstijl. Overigens kan radend lezen zich op meer manieren voordoen en komt het bovendien nogal eens voor in combinatie met spellend lezen.

Oorzaken van radend lezen

Wanneer een leerling veel fouten leest, komt dat over het algemeen doordat hij onvoldoende de tijd neemt om tot een correcte weergave van woorden en zinnen te komen. Leerlingen met een (sterk) radende leesstijl hebben vaak moeite met letterlijk lezen: het omzetten van letters in klanken verloopt stroef, het in één keer herkennen en benoemen van een woord (directe woordherkenning) blijft een probleem. Radend lezen vormt hierop dan een reactie en kan worden opgevat als een poging om ondanks alles tijdens het hardop lezen toch de nodige snelheid te ontwikkelen.

Vaak is er bij radende lezers sprake van gespannenheid dan wel faalangst. Ze reageren hierop door zichzelf te gaan opjagen. Het is belangrijk om bij leerlingen die tijdens het (leren) lezen problemen ondervinden, steeds rekening te houden met faalangst; wees alert op de soms subtiele symptomen en signalen waaruit dat kan blijken.

Het signaleren van radend lezen

Als een leerling de indruk wekt kritiekloos en welhaast blindelings te raden, dan is het belangrijk de problemen snel zo volledig mogelijk in kaart te brengen en te achterhalen wat hiervan de oorzaken zijn. Vaak gaat het hierbij om een taalzwakke leerling.

De wijze waarop radend lezen zich manifesteert, kan nogal verschillen; dit kan bovendien gevolgen hebben voor de hulp aan de leerlingen. Wanneer een leerling bijvoorbeeld een ander woord leest, maakt het nogal uit of het woord wel of niet binnen de context van het verhaal past. In het eerste geval probeert de leerling vooral 'talig' te lezen, in het tweede geval probeert hij wel gebruik te maken van bepaalde visuele kenmerken van het gedrukte woord: hij leest bijvoorbeeld 'zwart' in plaats van 'zwaar' of 'soep' in plaats van 'poes'.

Vaak valt een radende lezer ook op door een wat rommelige leesstijl: woorden worden bijvoorbeeld weggelaten of toegevoegd.

Ook valt nog wel eens waar te nemen dat het aantal fouten toeneemt naarmate de leesbeurt van de leerling langer heeft geduurd. In een enkel geval komt het voor dat een leerling de indruk wekt totaal kritiekloos, in het wilde weg, te raden.

Het is van groot belang tijdens het observeren steeds te letten op signalen die wijzen op gespannenheid dan wel faalangst; juist bij radende lezers is hiervan vaak sprake.

Tips

- o Probeer vast te stellen of het raden al dan niet voor een deel het gevolg is van spanning dan wel van het feit dat de leerling zichzelf opjaagt. Als dat het geval is, kan het zinvol zijn het probleem rustig met de leerling te bespreken en deze erop te wijzen dat lezen zonder fouten de voorkeur verdient boven snel lezen.
- o Zeker voor onzekere, faalangstige leerlingen is het belangrijk dat ze succes ervaren tijdens (hardop) lezen. Leesstof die ze wat betreft de moeilijkheidsgraad gemakkelijk aankunnen, verhoogt de kans daarop.
- o Legt u in elk geval zo weinig mogelijk de nadruk op de fouten die de leerling maakt, maar vraag hem bijvoorbeeld rustig de zin nog eens te lezen.
- o Bij leerlingen die vaak andere woorden lezen, die echter wel binnen de context passen, kunt u vaak volstaan met een opmerking als: 'Kijk nog eens rustig en lees de zin nog een keer.'
- o Wanneer een leerling regelmatig een woord leest dat niet binnen de context past, is het vaak zinvol om hem inhoudelijk voor te bereiden op de leestekst, bijvoorbeeld door aandacht te schenken aan de illustraties of door vooraf in het kort (een deel van) de inhoud van het verhaal te vertellen.
- o Leerlingen die erg rommelig lezen (woorden overslaan of toevoegen, de woordvolgorde veranderen) ondervinden vaak steun van een aanwijsstrookje en kunnen daarom worden gestimuleerd dit een tijdlang te gebruiken. Wanneer bij een leerling het aantal fouten (snel) toeneemt naarmate zijn leesbeurt langer heeft geduurd, is dat meestal het gevolg van vermoeidheid - het ligt voor de hand zo'n leerling korte beurten te geven.

Extra tips voor het verbeteren van het hardop nauwkeurig lezen

1 Omkeringen

Verkeerd lezen en schrijven van letters, woorden of cijfers door de richting en rotatie te veranderen: dak-bak-pak, kap-pak. Het konijn sprong snel weg - het konijn snel sprong weg.

Het kan liggen aan achterblijvende ontwikkeling, geen stabiele links-rechts oriëntatie bij lezen en schrijven, te weinig concentratie en geen aandacht voor de betekenis bij het technisch lezen.

Oefenen van de oogbeweging van links naar rechts

- o Tekenen van lijnen in de links-rechts-richting.
- o Voorlezen van zinnen op het bord met bijwijzen van de leesrichting.
- o Doe een groen bandje aan de linkerpols van het kind.
- o Plak een groen stukje plakband links boven op de tafel.
- o Zet pijltjes onder woorden met de goede leesrichting.
- o Typen op de computer in de goede volgorde van letters en woorden.
- o Stempelen van letters en woorden in de goede richting.

Vergroten van de aandacht voor details tijdens het lezen

- o Dezelfde letters/woorden uit een verzameling van meerdere letters/woorden omcirkelen.
- o Lijstjes van letters die op elkaar lijken verklanken: pbqhdh.....
- o Uit verschillende cijfers de goede cijfervolgorde 1, 2, 3 enzovoorts, lezen in de goede leesrichting.

2 Weglatingen

Leerlingen laten woorden, woordgroepen of woorddelen weg. Oorzaken kunnen zijn: zenuwachtig, te weinig concentratie, te snel willen lezen, te moeilijke tekst, de ogen zijn verder dan de hardop gelezen woorden (te veel hardop lezen onder druk).

- o Eerst stillezen dan hardop lezen van dezelfde tekst, eerst zonder klasgenoten in de buurt.
- o De woorden in de zin staan uit elkaar:
de hond blafte boos toen hij achter de kat aan rende.
 Elk woordje wordt omcirkeld en gelezen. Daarna dezelfde zin vlot laten lezen:
De hond blafte boos toen hij achter de kat aan rende.
- o De tekst vergroten op de kopieermachine.
- o Laat kinderen eerst langzamer lezen.

3 Vervanging

Het vervangen van een of meer woorden door andere woorden die er niet staan.

Oorzaken kunnen zijn dat mondelinge taal van het kind zelf voorrang krijgt boven het gelezene, kinderen te voorspellend/radend lezen, een moeilijk te lezen woord tegenkomen, zodat een ander woord wordt verzonnen.

- o Laat kinderen vaker ongestoord lezen zonder leesfouten te verbeteren.
- o Neem het gelezene op en laat kinderen zelf commentaar geven.
- o Laat kinderen aan het eind van de zin, de zin opnieuw lezen en stel daarbij een vraag over de inhoud van de zin.
- o Werk met gatenzinnen.
- o Laat kinderen makkelijkere teksten lezen.
- o Laat kinderen met jou meelesen op het goede tempo.
- o Laat meer stillezen: oogbeweging loopt vooruit op de stem en zonder de stem is er alleen een verstilde stem aan het werk, die minder verstorend werkt op het nauwkeurig lezen.
- o Werk met teksten die kinderen nauwkeurig moeten lezen om tot een goed resultaat te komen, bijvoorbeeld een recept, een stukje handleiding.

Zie: *de methode Lees Maar Door, Bekadidact en Remediating Reading Difficulties; Crawley, Meritt.*

Paul Filipiak

Onderwijsadviseur Onderwijs Maak Je Samen